Maria Sasin

SPOŁECZNO-DEMOGRAFICZNE ASPEKTY BEZROBOCIA W GMINACH WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO

1. Wprowadzenie

W działaniach organów administracji lokalnej (samorządowej i rządowej) znaczące miejsce zajmują inicjatywy związane z polityką rynku pracy. Szczególnie dotyczy to tych działań i postanowień, które w sposób bezpośredni lub pośredni wiążą się z równoważeniem tegoż rynku. Należałoby oczekiwać, że działania te będą opierać się na rzetelnej wiedzy o panującej na nim sytuacji.

Badanie rynku pracy wymaga między innymi obserwacji dynamiki i zróżnicowania bezrobocia na tle ogólnej sytuacji gospodarczej i demograficznej kraju lub regionu. Obowiązujący od czterech lat nowy podział administracyjny kraju znacznie utrudnił taką analizę dla województw, gdyż dokonanie analizy retrospektywnej wiąże się często z przeszacowaniem dla lat poprzednich niektórych cech związanych z gospodarką i rynkiem pracy tak, aby zachodziła zgodność terytorialna. Możliwe jest to jedynie w oparciu o dane statystyczne dla gmin.

Istotnym miernikiem sytuacji na rynku pracy jest miernik charakteryzujący natężenie bezrobocia. Najczęściej stosowanym wskaźnikiem jest stopa bezrobocia, pokazująca udział bezrobotnych w liczbie ludności aktywnej zawodowo. Zakres terytorialny i rzeczowy tego wskaźnika zależy od sposobu gromadzenia danych statystycznych o rynku pracy. Jeśli chodzi o bezrobocie rejestrowane, istotną jego własnością jest duży stopień dezagregacji terytorialnej.

Wykorzystanie informacji o takich cechach jak płeć, wiek, miejsce zamieszkania czy wykształcenie pozwala analizować ich wpływ na ryzyko utraty pracy, jak również na szanse znalezienia zatrudnienia przez osoby pozostające bez pracy. Stosowane w badaniach rynków pracy cząstkowe stopy bezrobocia ujawniają istotne prawidłowości dotyczące zagrożenia bezrobociem. Pozwalają na przy-

kład wykazać, że w większym stopniu kobiety są bardziej zagrożone bezrobociem od mężczyzn zarówno w miastach, jak i na wsi, we wszystkich grupach wieku, oraz że zagrożenie bezrobociem jest największe wśród ludzi młodych, natomiast wraz ze wzrostem wieku zagrożenie bezrobociem maleje[1].

Zastosowanie cząstkowych stóp bezrobocia dla gmin nie jest jednak możliwe ze względu na trudności w oszacowaniu liczby aktywnych zawodowo dla poszczególnych grup ludności. Często ich funkcję pełnią wskaźniki struktury bezrobotnych.

Przeprowadzoną w niniejszym artykule wszechstronną analizę rynku pracy w województwie zachodniopomorskim oparto na danych dotyczących bezrobocia rejestrowanego w gminach. Skorzystano ze wskaźnika bezrobocia rejestrowanego[2], tj. wyrażonego w procentach stosunku liczby zarejestrowanych bezrobotnych do liczby ludności w wieku produkcyjnym według stanu na koniec roku kalendarzowego. W sytuacji dezagregacji danych o bezrobociu rejestrowanym w przekroju gminnym wskaźnik ten jest jedynym możliwym do zastosowania wskaźnikiem charakteryzującym natężenie bezrobocia rejestrowanego, gdyż nie jest możliwe oszacowanie liczby ludności aktywnej zawodowo w gminach.

Wielkość tego wskaźnika jest zawsze niższa od wskaźnika obliczonego w odniesieniu do liczby aktywnych zawodowo, gdyż część ludności w wieku produkcyjnym jest bierna zawodowo. Różnica skali nie ma jednak większego znaczenia, gdy zasadniczym celem jest ujawnienie odmienności wyodrębnionych grup ludności pod względem zagrożenia bezrobociem lub analiza terytorialnego zróżnicowania bezrobocia w województwie. Porównanie relacji między wskaźnikami cząstkowymi bezrobocia rejestrowanego z analogicznymi uzyskanymi na podstawie danych BAEL ujawnia podobne prawidłowości[3]. Różnice zachodzą jedynie w natężeniu bezrobocia w przekroju miasto – wieś i wynikają z bardzo rygorystycznej definicji osoby bezrobotnej stosowanej w BAEL, według której osoba ta nie wykonywała w badanym tygodniu żadnej pracy przynoszącej zarobek lub dochód ani też nie pomagała bezpłatnie w prowadzeniu rodzinnej działalności gospodarczej. Kryterium to wpływa na znaczne zaniżenie informacji o skali bezrobocia na wsi, gdyż wiele jest tam osób, które angażują się w prace związane z gospodarstwem rolnym, jednak w znikomym wymiarze czasowym.

---

[1] Zob. M. Socha, U. Sztanderska, *Strukturalne podstawy bezrobocia w Polsce*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000, rozdz. 4.

[2] Zob. W. Makać, D. Urbanek-Krzysztofiak, *Przydatność diagnostyczna różnych sposobów pomiaru bezrobocia*, w: *Bezrobocie – wyzwanie dla polskiej gospodarki*, red. E. Frątczak, Warszawa 1993.

[3] Zob. W. Makać, *Wskaźniki bezrobocia i ich przydatność diagnostyczna*, w: *Statystyka regionalna: metody i źródła zasilania informacyjnego*, red. J. Paradysz, Wyd. AE w Poznaniu, Poznań 1997.

Wskaźnik bezrobocia rejestrowanego wykazuje również zdolność porządkowania i klasyfikacji obiektów porównywalną z właściwościami stopy bezrobocia[4].

W niniejszym artykule dokonano analizy dynamiki i zróżnicowania poziomu bezrobocia w województwie zachodniopomorskim w przekroju przestrzennym oraz w grupach ludności wyodrębnionych na podstawie cech społeczno-demograficznych. Dodatkowo zbadano strukturę bezrobotnych i jej związek z poziomem bezrobocia. Istotnym zamierzeniem była próba wskazania czynników wyjaśniających to zróżnicowanie. Przytoczone w powyższych akapitach informacje uzasadniają zastosowanie wskaźnika bezrobocia rejestrowanego. Przeprowadzona analiza pozwala prześledzić zmiany, jakie zaszły na badanym obszarze od początku transformacji oraz wskazać grupy ludności szczególnie zagrożone bezrobociem. Wykorzystano dane o bezrobotnych oraz ludności w gminach, udostępnione przez Urzędy Statystyczne w Szczecinie, Koszalinie, Pile, Gorzowie Wielkopolskim oraz Słupsku. Dane te różniły się często sposobem agregacji oraz wybranymi do publikacji cechami bezrobotnych. Umożliwiły jednak prześledzenie w ujęciu przestrzennym i retrospektywnym niektórych cech bezrobotnych, takich jak wiek, płeć, miejsce zamieszkania i wykształcenie. Uzyskanie danych o ludności w gminach według wieku i płci, niezbędnych do obliczania wskaźnika bezrobocia rejestrowanego, wymagało często skorzystania z posiadanych przez wspomniane Urzędy Statystyczne danych o ludności, które nie były publikowane. Szczególnie dotyczyło to informacji o liczbie ludności (w tym kobiet) w wieku produkcyjnym mobilnym, kobiet w wieku produkcyjnym oraz ludności w dziesięcioletnich przedziałach wiekowych.

2. Dynamika i terytorialne zróżnicowanie poziomu bezrobocia

W Polsce obserwujemy poszerzanie się obszaru zmienności natężenia bezrobocia przy jednoczesnym obniżaniu się przeciętnego poziomu tego zjawiska. Natomiast wzrostowi natężenia bezrobocia towarzyszy zmniejszanie się jego zróżnicowania. Wskazuje to niejednokrotnie na utrwalanie się trudnej sytuacji na rynku pracy.

Na początku okresu transformacji w Polsce bezrobocie rejestrowane przyrastało w ogromnym tempie od 0,3% bezrobotnych wśród ogółu aktywnych zawodowo w styczniu 1990 roku do maksymalnej wielkości stopy bezrobocia pierwszych lat transformacji wynoszącej 16,9% w lipcu 1994 roku. W kolejnych latach zaobserwowano krótkotrwałą poprawę sytuacji na rynku pracy. W grudniu 1994 roku stopa bezrobocia w Polsce wyniosła 16,0% i obniżała się w kolejnych la-

[4] Zob. W. M a k a ć, *Wskaźniki bezrobocia...*, op.cit.

tach osiągając w grudniu 1998 roku poziom 10,4%. W późniejszym okresie znów nastąpił szybki wzrost natężenia bezrobocia. Dynamikę zmian stopy bezrobocia oraz wskaźnika bezrobocia rejestrowanego w Polsce, w województwie zachodniopomorskim oraz w dawnych województwie koszalińskim i szczecińskim przedstawia tabela 1.

Tabela 1. Stopa bezrobocia oraz wskaźnik bezrobocia rejestrowanego w Polsce, w województwie zachodniopomorskim oraz w dawnych województwach koszalińskim i szczecińskim

Rok	Stopa bezrobocia rejestrowanego (w %)			Wskaźnik bezrobocia rejestrowanego (w %)		
	Polska	woj. koszalińskie	woj. szczecińskie	Polska	woj. koszalińskie	woj. szczecińskie
1990	6,1	9,5	4,6	5,1	7,8	3,6
1991	11,4	17,9	10,0	9,8	15,8	8,1
1992	13,6	24,1	11,6	11,3	20,2	8,6
1993	15,7	28,7	14,0	12,9	23,7	10,2
1994	16,0	28,0	14,2	12,6	22,4	9,8
1995	14,9	26,9	13,5	11,6	19,9	9,4
1996	13,6	25,1	13,1	10,3	18,0	8,5
1997	10,5	19,9	10,4	7,9	13,5	6,5
1998	10,4	–	–	7,9	13,4	6,7
	Polska	woj. zachodniopomorskie		Polska	woj. zachodniopomorskie	
1998	10,4	14,1		7,9	–	
1999	13,0	17,5		10,0	12,1	
2000	15,5	20,5		11,4	13,8	
2001	17,4	24,0		13,0	15,9	

Źródło: Bezrobocie rejestrowane w Polsce – publikacje GUS z lat 1991–2002, roczniki statystyczne województw – publikacje GUS z lat 1991–2002.

W dawnych województwach koszalińskim i szczecińskim, które weszły w skład obecnego województwa zachodniopomorskiego (wraz z kilkunastoma gminami byłych województw gorzowskiego, pilskiego i słupskiego), stopy bezrobocia kształtowały się odmiennie. Przede wszystkim różne były wielkości maksymalnej stopy bezrobocia pierwszych lat transformacji. W województwie szczecińskim wyniosła ona 15,3% cywilnej ludności czynnej zawodowo w kwietniu 1994 roku. Nie osiągnęła jednak w tym czasie poziomu bezrobocia rejestrowanego w Polsce. Natomiast w województwie koszalińskim stopa bezrobocia pierwszych lat transformacji znacznie przekraczała ten poziom osiągając maksymalną wartość 29,5% w styczniu i lutym 1994 roku. Pod tym względem województwo koszalińskie plasowało się na jednym z pierwszych miejsc w Polsce. W województwie koszalińskim z kilkumiesięcznym wyprzedzeniem w odniesieniu do kraju oraz województwa szczecińskiego rozpoczął się proces obniżania bezrobocia. Przyczyną tego raczej nie był szybszy wzrost gospodarczy, ale

najprawdopodobniej bardziej dynamiczny wzrost bezrobocia we wcześniejszym okresie i polityka zwalczania bezrobocia.

Obecna sytuacja rynku pracy województwa zachodniopomorskiego jest wypadkową rynków pracy województw i gmin, które włączono do nowego województwa na skutek reformy administracyjnej. Powstało województwo o wyższej niż przeciętna w kraju stopie bezrobocia i mniej zróżnicowane, niż dotychczasowe województwo szczecińskie. Sytuacja na obszarze obecnego województwa kształtowała się wiele lat przed jego utworzeniem. W tabeli 2. zaprezentowano zróżnicowanie natężenia bezrobocia województwa zachodniopomorskiego od roku 1992, od kiedy udostępnione były dane dotyczące liczby bezrobotnych

Tabela 2. Zróżnicowanie bezrobocia w województwie zachodniopomorskim

Rok	Wskaźnik bezrobocia rejestrowanego (w %)	Odchylenie standardowe	Współczynnik zmienności (w %)
1992	12,99	7,85	60,43
1993	15,57	9,14	58,72
1994	15,14	9,31	61,50
1995	13,69	8,14	59,47
1996	12,37	7,65	61,90
1997	9,31	6,24	67,07
1998	9,43	6,13	65,03
1999	12,14	7,02	57,79
2000	13,76	6,76	49,14
2001	15,89	6,83	43,00

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych uzyskanych w urzędach statystycznych w Gorzowie Wlkp., Koszalinie, Pile, Słupsku i Szczecinie.

dla gmin. Przedstawienie poziomu i zróżnicowania bezrobocia na tym obszarze możliwe było dzięki zastosowaniu wskaźnika bezrobocia rejestrowanego. Został on obliczony jako średni wskaźnik dla gmin, które wchodzą w skład nowego województwa. Parametry analizy struktury wskaźnika bezrobocia rejestrowanego w przekroju gminnym przeprowadzono z uwzględnieniem wag. Jako wagi przyjęto liczbę ludności w wieku produkcyjnym.

Tabela ukazuje zmiany w zróżnicowaniu poziomu bezrobocia, które zasadniczo, zgodnie z oczekiwaniami, spada wraz ze wzrostem bezrobocia. Utrzymuje się jednak ono na wysokim poziomie. Dla porównania, współczynnik zmienności bezrobocia w przekroju rejonów dla województw oszacowany na podstawie danych z 1995 roku przyjmował wartości od 5,8% (woj. elbląskie) do 65,3% (woj. szczecińskie)[5].

[5] Zob. E. G o ł a t a, *Terytorialne zróżnicowanie rynku pracy i bezrobocia – Polska 1995*, w: *Prace z zakresu statystyki i demografii*, red. J. Paradysz, Zeszyt Naukowy seria I nr 251, Wyd. AE w Poznaniu, Poznań 1997, s. 58.

W 2001 roku natężenie bezrobocia w województwie przekroczyło rekordowy poziom z 1993. Grupa gmin o najniższym poziomie bezrobocia w analizowanych latach jest prawie niezmienna. Najczęściej są to gminy usługowo-przemysłowe. Prawie wszystkie znajdują się w pobliżu stolicy województwa. Nie bez znaczenia jest również bliskość granicy zachodniej. Wyjątek stanowi gmina Banie, w której dość szybko nastąpił wzrost bezrobocia. Natomiast pozytywnym zjawiskiem jest uplasowanie się w pierwszej dziesiątce gmin nadmorskich o dobrze rozwiniętej bazie turystycznej – gminy Międzyzdroje oraz jedynej gminy z obszaru byłego województwa koszalińskiego – gminy miejskiej Kołobrzeg.

Bardziej zmienną jest grupa gmin o najwyższym poziomie bezrobocia. Na trwałe w tej niechlubnej czołówce uplasowały się gmina miejsko-wiejska Barwice oraz gminy wiejskie Grzmiąca i Brojce. W ostatnich latach dołączyły do nich gminy wiejskie Białogard oraz Świdwin.

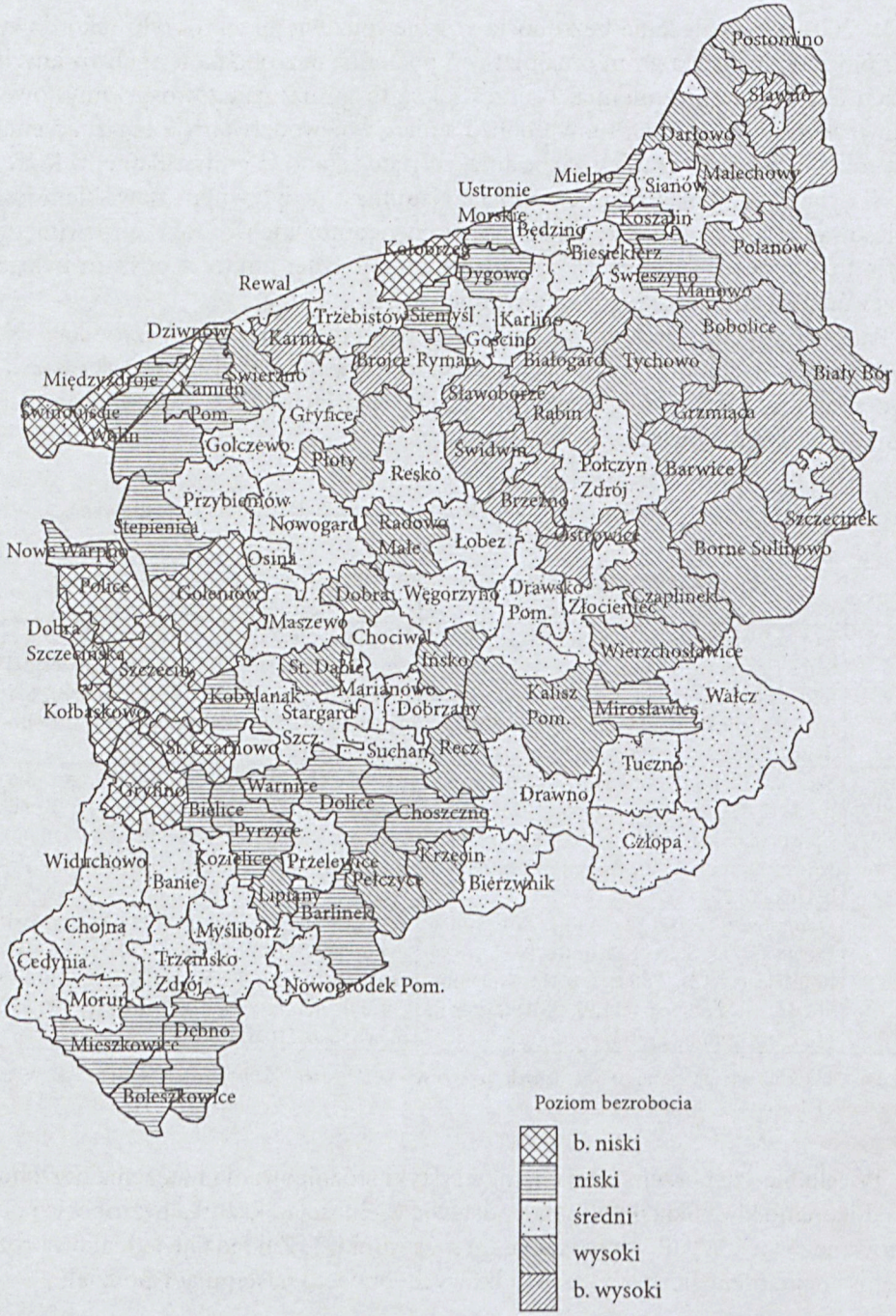
Tabela 3. Gminy o najmniejszym i największym wskaźniku bezrobocia rejestrowanego w wybranych latach

Rok	Gminy o najmniejszym wskaźniku bezrobocia rejestrowanego	Gminy o największym wskaźniku bezrobocia rejestrowanego
1993	Nowe Warpno (2,04), Świnoujście (3,74), Stare Czarnowo (3,96), Police (4,80), Gryfino (4,87), Szczecin (5,25), Dobra Szcz. (7,87), Banie (8,32), Widuchowa (8,58), Cedynia (8,75);	Polanów (36,75), Barwice (36,45), Dobra (36,22), Grzmiąca (35,28), gm. Szczecinek (34,52), Brojce (34,52), Osina (33,78), Sławoborze (33,69), Biały Bór (32,73), Bobolice (32,64);
1997	Szczecin (2,49), Dobra Szcz. (2,64), Świnoujście (2,86), Stare Czarnowo (3,22), Kołbaskowo (3,69), Gryfino (3,83), Police(3,96), Nowe Warpno (4,79), Goleniów (4,83), Kobylanka (6,35);	Barwice (28,24), Brzeżno (24,65), gm. Białogard (24,15), Tychowo (23,94), Brojce (23,84), Grzmiąca (23,31), Polanów (23,02), Biały Bór (22,62), gm. Świdiwn (22,41), Rąbino (22,26);
2001	Dobra Szcz. (7,61), Szczecin (7,88), Kołbaskowo (9,71), Stare Czarnowo (9,98), Świnoujście (10,13), Police (10,41), Goleniów (11,43), Kołobrzeg (11,9), Międzyzdroje (12,03), Gryfino (11,91);	Brzeźno (34,95), Barwice (33,68), gm. Świdwin (32,34), Grzmiąca (32,33), Karnice (31,92), gm. Białogard (31,40), Brojce (31,04), Rąbino (31,00), Ostrowice (30,65), Sławoborze (30,61);

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych uzyskanych w Urzędach Statystycznych w Gorzowie Wlkp., Koszalinie, Pile, Słupsku i Szczecinie.

W celu bardziej przejrzystej charakterystyki zróżnicowania natężenia bezrobocia dokonano klasyfikacji gmin na podstawie wielkości wskaźnika bezrobocia rejestrowanego (u_i). Wyniki przedstawiono na rysunku 1. Zakładając jednakową rozpiętość najbardziej licznych klas środkowych, przyjęto następujący podział:

$u_i > \overline{u} + 1,5S_{ui}$ – bardzo małe natężenie bezrobocie,
$\overline{u} - 1,5S_{ui} < u_i < \overline{u} - 0,5S_{ui}$ – małe natężenie bezrobocia,
$\overline{u} - 0,5S_{ui} < u_i < \overline{u} + 0,5S_{ui}$ – średnie natężenie bezrobocia,

Rysunek 1. Poziom bezrobocia w gminach woj. zachodniopomorskiego w 2001 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych opublikowanych w: Bezrobocie rejestrowane w woj. zachodniopomorskim w 2001, US w Szczecinie, oraz uzyskanych w WUS w Szczecinie.

$\overline{u} + 0,5S_{ui} < u_i < \overline{u} + 1,5S_{ui}$ – duże natężenie bezrobocia,
$u_i < \overline{u} - 1,5S_{ui}$ – bardzo duże natężenie bezrobocia,

gdzie:
$\overline{u}$ – wartość średnia natężenia bezrobocia,
S_{ui} – odchylenie standardowe natężenia bezrobocia.

3. Wpływ miejsca zamieszkania na zagrożenie bezrobociem

Bezrobocie na wsi jest uwarunkowane pozarolniczym zatrudnieniem i bezrobociem w mieście. Rozwój miast jest zwykle motorem rozwoju wsi. Zupełnie inaczej przedstawia się sytuacja, gdy załamuje się rozwój miast i następuje tam ubytek miejsc pracy. Wtedy na wsi bezrobocie wzrasta szybciej niż w mieście[6].

Rejestry bezrobotnych dopiero od 1994 roku uwidaczniały liczbę bezrobotnych mieszkających na wsi. Od tego roku obserwujemy wzrost udziału bezrobotnych mieszkających na wsi w ogólnej liczbie bezrobotnych w kraju w latach spadku stopy bezrobocia oraz zmniejszanie się udziału bezrobotnych na wsi (wzrost udziału bezrobotnych w miastach) w okresie ponownego wzrostu stopy bezrobocia. Zmniejszanie się udziału bezrobotnych na wsi nie wynikało więc z ogólnej poprawy sytuacji na rynku pracy.

Bezrobocie na obszarach wiejskich woj. zachodniopomorskiego ukazuje tabela 4. Zawiera ona wartości wskaźnika bezrobocia rejestrowanego i udziału bezrobotnych mieszkających na wsi w Polsce i w analizowanych województwach. Porównanie ich z wartościami zamieszczonymi w tabeli 1. dowodzi, iż ludność mieszkająca na obszarach wiejskich jest w nieporównywalnie gorszej sytuacji pod względem zagrożenia bezrobociem od ludności mieszkającej w miastach.

Ludność wiejska stanowiąca w 2001 roku 38.8% ludności kraju obejmuje 42,63% bezrobocia rejestrowanego. W tym samym roku w województwie zachodniopomorskim odnotowano 41,30% bezrobotnych na wsi. Stanowi to 22,80% ludności w wieku produkcyjnym mieszkającej na obszarach wiejskich woj. zachodniopomorskiego i znacznie przekracza ogólny wskaźnik bezrobocia rejestrowanego w woj. zachodniopomorskim wynoszący 15,89%. Analogiczny wskaźnik dla miast województwa osiągnął w tym czasie wartość 13,10%.

W roku 1997 odnotowano najniższy poziom bezrobocia rejestrowanego w województwie przed kolejną falą wzrostu bezrobocia. Jednocześnie nastąpił wzrost zróżnicowania województwa pod względem sytuacji na rynku pracy.

[6] Zob. W. Michna, *Bezrobocie na wsi i możliwości jego ograniczania*, IERiGŻ, Warszawa 1999.

Tabela 4. Udział bezrobotnych i wskaźnik bezrobocia rejestrowanego na wsi w Polsce oraz w województwach koszalińskim, szczecińskim i zachodniopomorskim

Rok	Udział bezrobotnych mieszkających na wsi (w %)			Wskaźnik bezrobocia rejestrowanego na wsi (w %)		
	Polska	woj. koszalińskie	woj. szczecińskie	Polska	woj. koszalińskie	woj. szczecińskie
1994	40,80	–	36,18	14,39	–	16,08
1995	42,85	–	35,56	15,16	–	15,19
1996	43,96	44,00	39,69	12,73	23,24	15,32
1997	46,19	46,62	41,85	10,28	18,48	12,25
	Polska	woj. zachodniopomorskie		Polska	woj. zachodniopomorskie	
1998	45,63	45,53		10,09	15,17	
1999	44,92	44,08		12,61	18,86	
2000	43,67	42,24		13,93	20,35	
2001	42,63	41,30		15,46	22,80	

Źródło: Bezrobocie rejestrowane w Polsce – publikacje GUS z lat 1991–2002, Rocznik Statystyczny Województw – publikacje GUS z lat 1991–2002.

Mimo to nie zmieniło się znacznie uszeregowanie gmin wg wielkości wskaźnika bezrobocia w miastach i na obszarach wiejskich. Z powodu braku szczegółowych danych o bezrobociu na wsi dla 1997 roku, uwzględniono dane z roku 1996, aby przeprowadzić analizę wspomnianych zmian (tabela 5.)[7].

W czołówce gmin o najlepszej sytuacji na obszarach wiejskich uplasowały się gminy przemysłowo-usługowe leżące najczęściej w pobliżu Szczecina. Największa poprawa na obszarach wiejskich nastąpiła w gminach Karlino i Rewal, natomiast największe pogorszenie w gminach Chojna, Dobrzany i Recz.

Generalnie w lepszej sytuacji na rynku pracy jest ludność mieszkająca w gminach miejskich. Wskaźnik bezrobocia dla gmin miejskich w 2001 roku kształtował się na średnim poziomie równym 11,39%. Różnica między gminami wiejskimi i miejsko-wiejskimi nie jest znaczna (gminy miejsko-wiejskie: 19,44%, wiejskie: 22,19%). W obu tych grupach znajdują się gminy o bardzo niskim jak i bardzo wysokim poziomie bezrobocia.

4. Bezrobocie kobiet

Trudniejsze położenie na rynku pracy ludności mieszkającej na wsi jest faktem niezaprzeczalnym i niezmiennym na całym obszarze kraju. Nie można tego jed-

[7] Wszystkie parametry analizy struktury wskaźnika bezrobocia rejestrowanego w przekroju gminnym obliczone zostały z uwzględnieniem wag. Jako wagi przyjęto liczbę ludności w wieku produkcyjnym.

Tabela 5. Zróżnicowanie wskaźnika bezrobocia rejestrowanego dla miast i obszarów wiejskich w latach 1996, 2001

Rok	Wskaźnik bezrobocia rejestrowanego (w%)		Odchylenie standardowe		Współczynnik zmienności (w%)		Gminy o najmniejszym wskaźniku bezrobocia rejestrowanego na wsi	Gminy o największym wskaźniku bezrobocia rejestrowanego na wsi
	wieś	miasto	wieś	miasto	wieś	miasto		
1996	19,18	9,69	7,65	6,08	39,89	62,75	Dobra Szcz. (4,48), St. Czarnowo (4,65), Gryfino (5,61), Kołbaskowo (5,86), Police (6,61), Międzyzdroje (6,63), Goleniów (7,15), Kobylanka (7,16), Widuchowo (7,49), Wolin (8,46)	Barwice (33,43), Polanów (32,64), Biały Bór (32,42), Czaplinek (31,78), Brojce (30,98), Ostrowice (30,93), Ińsko (30,71), Złocieniec (30,71), Białogard (30,67), Grzmiąca (30,27)
2001	22,80	13,10	6,38	5,15	27,98	39,31	Dobra Szcz. (7,61), Nowe Warpno (8,7), Kołbaskowo (9,71), St. Czarnowo (9,98), Police (11,79), Międzyzdroje (12,43), Stepnica (13,39), Kobylanaka (14,02), Mirosławiec (14,05), Ustronie Morskie (14,42)	Barwice (35,99), Brzeżno (34,95), Biały Bór (33,93), Recz (32,72), Czaplinek (32,44), Świdwin (32,34) Grzmiąca (32,33), Złocieniec (32,02), Karnice (31,92), Łobez (31,42)

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych uzyskanych w urzędach statystycznych w Gorzowie Wlkp, Koszalinie, Pile, Słupsku i Szczecinie.

noznacznie stwierdzić, charakteryzując sytuację kobiet. Nie we wszystkich województwach, szczególnie w początkowym okresie, wśród pozostających bez pracy dominowały kobiety. Na przykład w Makroregionie Środkowym w końcu 1994 roku przewagę liczebną kobiet wśród bezrobotnych odnotowano tylko w woj. skierniewickim i piotrkowskim[8]. Warto jednak wspomnieć, iż przewaga ta uwidacznia się w wyniku analizy struktury bezrobotnych i że wspomniana przewaga mężczyzn w populacji bezrobotnych nie była duża (w 1995 roku największa w woj. sieradzkim: 55,5%). Analiza natężenia bezrobocia kobiet i mężczyzn mogłaby ukazać nieco odmienną sytuację.

[8] Zob. B. Nowakowska, *Demograficzne uwarunkowania rynku pracy w województwach Polski Środkowej*, w: *Procesy demograficzne w Makroregionie Środkowym*, Uniwersytet Łódzki, Łódź 1997.

W województwie koszalińskim i szczecińskim wystąpiła w tym zakresie zgodność z ogólną tendencją dla kraju. W Polsce przewaga kobiet w populacji bezrobotnych jeszcze w 1990 roku była nieznaczna (50,95%). W kolejnych latach była już wyraźna, a udział bezrobotnych kobiet osiągał wartości maksymalne w latach obniżania się stopy bezrobocia. W 1997 roku na 100 osób bezrobotnych w Polsce przypadało 60 kobiet. W kolejnych latach wraz ze wzrostem bezrobocia obniżał się udział kobiet aż do 53 kobiet na 100 osób pozostających bez pracy w 2001 roku. W województwie szczecińskim zasadniczo większy był udział kobiet wśród bezrobotnych niż w województwie koszalińskim. Jedynym wyjątkiem były lata 1991 oraz 1992. W tych latach udział kobiet w województwie koszalińskim wynosił odpowiednio 55,22% oraz 53,87%, a w województwie szczecińskim: 54,01% i 53,83%. Rokiem rekordowym był, podobnie jak dla całego kraju, rok 1997. W tym roku na 100 osób bezrobotnych przypadało 61 kobiet w województwie koszalińskim i 64 kobiety w województwie szczecińskim. Dla województwa zachodniopomorskiego nie odnotowano już tak dużych wartości odsetka bezrobotnych kobiet, chociaż w 1998 roku wynosił on jeszcze 59,74%. W 2001 roku obniżył się zgodnie z ogólną tendencją, przyjmując wartość 53,91%.

Udział bezrobotnych kobiet w gminach województwa zachodniopomorskiego ukazano w tabeli 6., wymieniając gminy o najmniejszych i największych jego wartościach w wybranych latach.

Tabela 6. Gminy o najmniejszym i największym udziale kobiet wśród bezrobotnych w wybranych latach

Rok	Gminy o najmniejszym odsetku kobiet wśród bezrobotnych	Gminy o największym odsetku kobiet wśród bezrobotnych
1992	Trzcińsko Zdrój (35,83), Dobrzany (40,81), Stara Dąbrowa (43,43), Gmina Sławno (43,33), Suchań (44,29)	Świnoujście (68,62), Gryfino (68,50), Dziwnów (68,28), Stare Czarnowo (67,27), Międzyzdroje (66,76)
1997	Tuczno (44,27), Siemyśl (49,81), Gościno (50,00), Brojce (51,79), Darłowo (52,02),	Nowe Warpno (85,71), Police (79,47), Kołbaskowo (78,13), Banie (73,91), Międzyzdroje (73,70)
2001	Tuczno (40,87), Rąbino (46,74), Tychowo (47,81), Rewal (47,90), Recz (48,05)	Nowe Warpno (63,69), Mirosławiec (62,62), Police (59,36), Świnoujście (60,00), Kalisz Pom. (59,50)

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych uzyskanych w urzędach statystycznych w Gorzowie Wlkp., Koszalinie, Pile, Słupsku i Szczecinie.

Analiza udziału kobiet w populacji bezrobotnych nie dowodzi jednoznacznie ich szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy. Tym bardziej iż, jak wspomniano wcześniej, udział bezrobotnych kobiet maleje wraz ze wzrostem poziomu bezrobocia (rośnie udział bezrobotnych mężczyzn!). Inny obraz tej sytuacji

otrzymujemy po obliczeniu wskaźników bezrobocia rejestrowanego. Zamieszczono je w tabeli 7. wraz z charakterystyką dyspersji dla lat 1997 (najniższy poziom bezrobocia) i 2001 (ponownie duże bezrobocie). Dla roku 1997, z powodu trudności z uzyskaniem informacji o liczbie bezrobotnych kobiet w przekroju gminnym, nie uwzględniono gmin byłego woj. gorzowskiego.

Na podstawie przedstawionych w tabeli 7. wskaźników oraz zamieszczonych informacji w tabeli 2. można stwierdzić, że poziom bezrobocia kobiet w wymienionych latach był wyższy od ogólnego poziomu bezrobocia w województwie. Najprawdopodobniej tendencja ta była podobna we wszystkich latach od 1990 roku zgodnie ze stanem zaobserwowanym dla Polski oraz województw koszalińskiego i szczecińskiego. W Polsce wskaźniki bezrobocia rejestrowanego kobiet

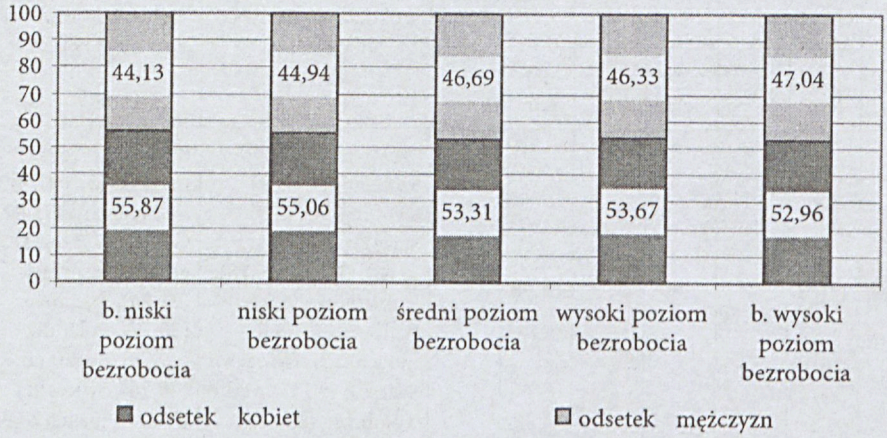
Tabela 7. Zróżnicowanie poziomu bezrobocia kobiet w woj. zachodniopomorskim

Rok	Wskaźnik bezrobocia rejestrowanego kobiet (w%)		Odchylenie standardowe		Współczynnik zmienności (w%)		Gminy o najmniejszym wskaźniku bezrobocia rejestrowanego kobiet	Gminy o największym wskaźniku bezrobocia rejestrowanego kobiet
	ogółem	wieś	ogółem	wieś	ogółem	wieś		
1997	11,78	–	7,89	–	66,98	–	Szczecin (3,57), Dobra Szczecińska (3,89), Świnoujście (4,23), Stare Czarnowo (4,68), Gryfino (5,78), Kołbaskowo (6,00), Police (6,32), Goleniów (7,12), Nowe Warpno (8,71), miasto Kołobrzeg (8,84)	Barwice (37,69), Brzeźno (31,54), gmina Białogard (31,80), Grzmiąca (31,61), gmina Szczecinek (31,26), Tychowo (30,77), Polanów (29,75), Świerzno (30,26), Świdwin (30,09), Ińsko (28,88)
2001	17,72	26,01	5,15	7,32	29,06	28,14	Szczecin (8,28), Dobra Szczecińska (8,50), Stare Czarnowo (11,77), Kołbaskowo (11,78), Police (12,38), Goleniów (12,51), Świnoujście (12,67), miasto Kołobrzeg (13,16), Międzyzdroje (13,40), Gryfino (14,14)	Brzeżno (42,14), Grzmiąca (39,82), Barwice (38,48), gmina Świdwin (38,47), Brojce (36,90), Ostrowice (36,78), gmina Szczecinek (36,52), gmina Białogard (36,22), Karnice (35,40), Polanów (35,00)

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych uzyskanych w urzędach statystycznych w Gorzowie Wlkp., Koszalinie, Pile, Słupsku i Szczecinie.

począwszy od 1990 roku kształtowały się następująco (w %): 5,41, 10,66, 12,52, 13,99, 13,76, 13,24, 12,47, 9, 13,24, 12,47, 9,91, 9,53, 11,53, 13,02, 14,16. Dla województwa koszalińskiego wynosiły one odpowiednio (do roku 1998 włącznie): 8,57, 18,06, 22,66 25,51, 24,64 22,40, 21,37, 17,08, 16,39, a dla szczecińskiego: 4,00, 9,11, 9,65, 11,18, 10,98, 10,51, 10,98, 8,64, 8,46. Od 1999 roku wskaźniki uzyskane dla województwa zachodniopomorskiego miał do 2001 roku następujące wartości: 14,24, 16,06, 17,72. Porównanie wymienionych wartości z wartościami wskaźników zamieszczonymi w tabeli 1. jednoznacznie dowodzi gorszej sytuacji kobiet na rynku pracy. We wszystkich analizowanych latach w Polsce oraz w województwach koszalińskim, szczecińskim i później zachodniopomorskim poziom bezrobocia kobiet był wyższy od poziomu bezrobocia mężczyzn.

Dodatkowych informacji na temat bezrobocia kobiet dostarcza analiza tego zjawiska w wyodrębnionych grupach gmin o różnym poziomie bezrobocia rejestrowanego (rozdz. 2.). Obliczenie średnich wartości udziałów kobiet w populacji bezrobotnych oraz przeciętnych wskaźników bezrobocia w wyłonionych grupach pozwala zauważyć pewną prawidłowość (rys. 2. i rys. 3.).

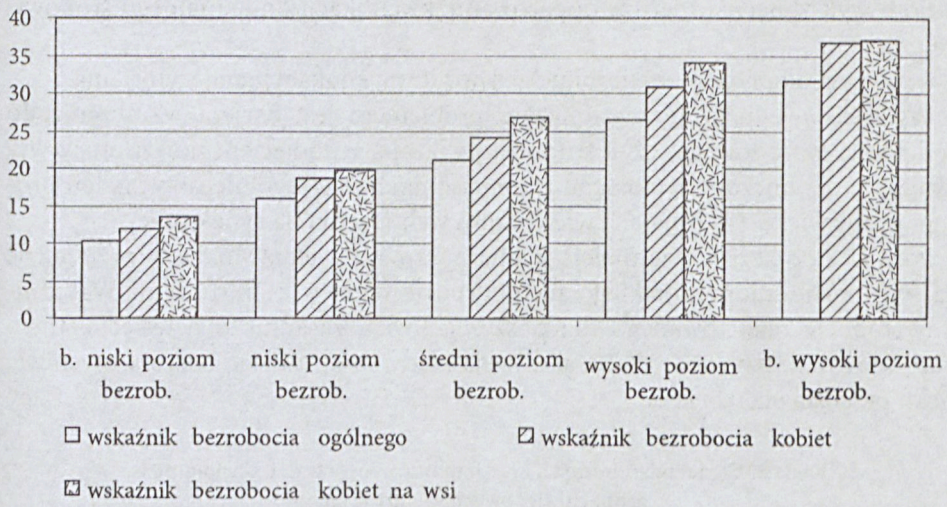

Rysunek 2. Struktura bezrobotnych wg płci w 2001 roku w wyodrębnionych grupach gmin pod względem poziomu bezrobocia

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Bezrobocie w woj. zachodniopomorskim w 2001 r., US w Szczecinie.

Udział bezrobocia kobiet jest większy w grupach gmin o najlepszej sytuacji na rynku pracy i spada wraz z ze wzrostem poziomu bezrobocia. Wyjątek stanowią gminy o dużym poziomie bezrobocia, jednak ten wzrost odsetka jest niewielki (0,36%). Przewaga bezrobotnych kobiet w gminach o bardzo niskim i niskim poziomie bezrobocia najprawdopodobniej wynika z tego, że wiele kobiet decydujących się na pozostanie w domu w celu prowadzenia gospodarstwa i wy-

chowywania dzieci korzysta z możliwości zarejestrowania jako bezrobotne, aby uzyskać dodatkowe świadczenia. Często jest to bezrobocie z wyboru i przybiera raczej charakter bezrobocia frykcyjnego. Przewaga kobiet w gminach, gdzie relatywnie nie ma dużych problemów ze znalezieniem pracy, jest zrozumiała. Podobne zresztą wnioski nasuwają się na skutek obserwacji dynamiki odsetka bezrobotnych kobiet. Udział kobiet wzrastał w latach poprawy sytuacji gospodarczej kraju, gdyż w tych latach nie tracili pracy mężczyźni.

Najprawdopodobniej z analogicznych względów wraz ze wzrostem poziomu bezrobocia wzrasta rozpiętość wskaźnika bezrobocia rejestrowanego dla ludności ogółem i dla kobiet (rys. 3.). W grupach gmin o dużym poziomie bezrobo-

Rysunek 3. Wskaźnik bezrobocia rejestrowanego kobiet w 2001 roku w wyodrębnionych grupach gmin pod względem poziomu bezrobocia

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Bezrobocie w woj. zachodniopomorskim w 2001 r., US w Szczecinie.

cia większy jest odsetek kobiet rzeczywiście poszukujących pracy. Mają one też większy problem ze znalezieniem pracy niż mężczyźni.

5. Zróżnicowanie bezrobocia ze względu na wiek

Wszelkie badania potwierdzają, że w Polsce różnica w zagrożeniu bezrobociem ludzi młodych w porównaniu ze starszymi jest wyjątkowo duża. Wiek sam w so-

bie nie powoduje tych rozpiętości. Popyt na pracę ludzi młodych ograniczają jeszcze inne cechy, takie jak[9]:

- małe doświadczenie zawodowe,
- znaczną mobilność ludzi młodych, przejawiającą się m.in. w dużej skłonności do zmian miejsca pracy,
- niski poziom dyscypliny pracy.

Zarazem jednak młode zasoby siły roboczej cechują:

- duże zdolności przystosowania do zmian środowiska pracy oraz zdolność przyswajania nowych umiejętności zawodowych,
- stosunkowo wysoki poziom kwalifikacji wyniesionych ze szkoły (wyższy poziom wykształcenia i lepsze dopasowanie kwalifikacji do aktualnego środowiska pracy),
- wyższa od przeciętnej mobilność zawodowa, edukacyjna i terytorialna.

Wydaje się jednak, że zasadniczym problemem jest bariera wkraczania do środowiska zawodowego, czyli trudność związana z podjęciem nowej pracy wynikająca z ograniczonego dostępu do miejsc pracy. Szczególnie dotyczy ten problem grupy wieku 18–24 lata, a więc okresu wchodzenia na rynek pracy.

Poziom stóp bezrobocia maleje w miarę wzrostu wieku. Można to prześledzić dla woj. zachodniopomorskiego na podstawie danych z 2001 roku. Wskaźniki bezrobocia rejestrowanego dla poszczególnych, zasadniczo dziesięcioletnich grup wiekowych (grupa 18–24 jest wyjątkiem) oraz udział bezrobotnych wg wieku przedstawia tabela 8.

Tabela 8. Udział bezrobotnych i poziom bezrobocia w dziesięcioletnich grupach wiekowych w 2001 roku

Grupy wieku	Udział bezrobotnych (w %)	Odchylenie standardowe	Współczynnik zmienności (w %)	Wskaźnik bezrobocia rejestrowanego (w %)	Odchylenie standardowe	Współczynnik zmienności (w %)
24 lata i mniej	25,33	3,42	12,86	20,82	9,14	43,90
25 – 34	25,73	2,28	8,78	18,31	8,16	44,57
35 – 44	24,41	2,37	9,56	17,01	7,40	43,50
45 – 54	22,17	2,72	13,19	13.41	5,49	40,94
55 i więcej	2,36	0,75	34,74	4,05	1,32	40,31

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych uzyskanych w urzędach statystycznych w Gorzowie Wlkp., Koszalinie, Pile, Słupsku i Szczecinie.

Potwierdza się oczywiście wspomniana wcześniej prawidłowość. Poziom bezrobocia w najmłodszej z wymienionych grup wieku jest najwyższy. Wyż-

[9] M. Socha, U. Sztanderska, *Strukturalne podstawy bezrobocia w Polsce*, PWN, Warszawa 2000, s. 213–214.

szy od poziomu bezrobocia w grupie 25–34 o 14%, a od poziomu w kolejnych grupach odpowiednio o 22%, 64%, 55% i 414% (ponad 5-krotnie). Bardzo mały wskaźnik bezrobocia wśród ludności najstarszej wynika z faktu, iż zagrożeni utratą pracy ludzie starsi częściej korzystają z możliwości przejścia na wcześniejszą emeryturę.

Do gmin o najwyższym poziomie natężenia bezrobocia ludności najmłodszej należą Brzeżno (44,26), gm. Świdwin (40,35), Brojce (40,08), Karnice (39,50), Barwice (38,76). Najniższy poziom odnotowano natomiast w Szczecinie (8,68), Dobrej Szcz. (10,48), Kołbaskowie (14,21), Starym Czarnowie (14,89), Koszalinie (15,04). Dyspersja wskaźnika bezrobocia rejestrowanego w tej grupie wiekowej jest podobna do dyspersji ogólnego wskaźnika w województwie w 2001 roku.

Warto zwrócić uwagę na fakt, iż pod względem udziału wyodrębnionych grup wiekowych nieznacznie dominuje grupa 25–34 lata. Jej przewaga wynika z większej liczebności tej grupy w ogólnej populacji woj. zachodniopomorskiego.

Tabela 9. Zróżnicowanie bezrobocia ludności w wieku produkcyjnym mobilnym

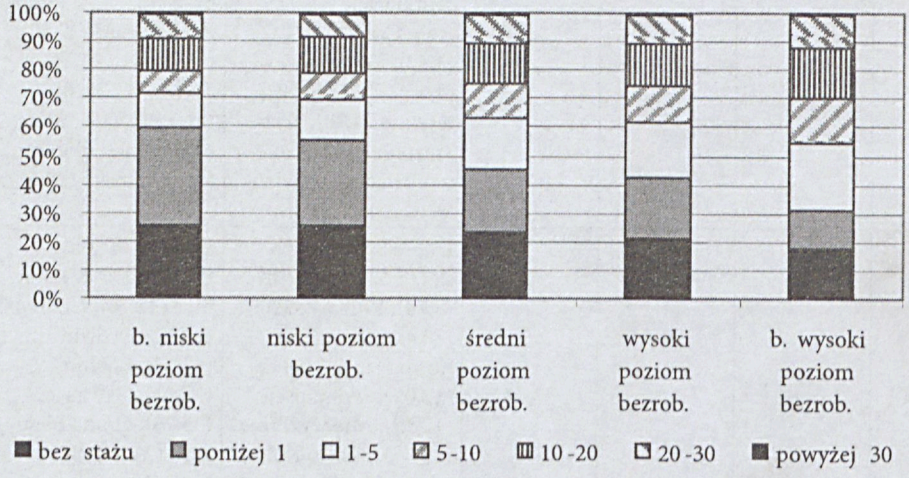
Rok	Wskaźnik bezrobocia rejestrowanego (w%)	Odchylenie standardowe	Współczynnik zmienności (w%)	Gminy o najniższym poziomie bezrobocia	Gminy o najwyższym poziomie bezrobocia
1997	10,86	7,31	67,31	Dobra Szczecińska (2,64), Szczecin (2,71), Świnoujście (3,37), Stare Czarnowo (3,77), Kołbaskowo (4,07), Police (4,34), Gryfino (4,98), Nowe Warpno (5,13), Goleniów (5,68), Kobylanka (7,39)	Barwice (32,46), Grzmiąca (28,87), Brzeżno (28,76), gmina Białogard (27,85), Ostrowice (27,28), Tychowo (27,20), Brojce (27,19), Polanów (26,92), Rąbino (26,57), Ińsko (26,51)
2001	18,61	8,01	43,04	Dobra Szczecińska (7,65), Szczecin (8,74), Kołbaskowo (10,49), Stare Czarnowo (11,42), Police (12,09), Świnoujście (12,13), Międzyzdroje (13,65), miasto Kołobrzeg (13,97), Goleniów (14,11), Gryfino (14,43)	Brzeżno (42,08), Barwice (37,77), Karnice (37,76), Grzmiąca (37,37), Świdwin (37,24), Rąbino (35,97), Ostrowice (35,73), gmina Białogard (34,99), Brojce (34,96), gmina Szczecinek (34,99)

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych uzyskanych w Urzędach Statystycznych w Gorzowie Wlkp., Koszalinie, Pile, Słupsku i Szczecinie.

Analiza dynamiki poziomu bezrobocia wg wieku w gminach woj. zachodniopomorskiego jest możliwa wyłącznie dla grupy ludności w wieku produkcyjnym mobilnym (18–44), gdyż tylko taką kategorię wiekową wyodrębniano w statystyce bezrobocia w przekroju gminnym. Jednak dane dla gmin o ludności w wieku mobilnym dostępne są dopiero od 1996 roku. Porównano więc poziom bezrobocia ludności w wieku mobilnym w latach 1997 oraz 2001, czyli lata o najniższym i najwyższym poziomie bezrobocia po pierwszej fali wzrostu (1990–1993). Wartości wskaźnika bezrobocia rejestrowanego i dyspersji poziomu bezrobocia w województwie dla lat 1997, 2001 ilustruje tabela 9.

Z wiekiem i doświadczeniem zawodowym ludności wiąże się również staż pracy. Ludność o większym stażu pracy i doświadczeniu zawodowym charakteryzuje się lepszymi kwalifikacjami. To wpływa na mniejsze zagrożenie utratą pracy. W mniejszym jednak stopniu decyduje o możliwościach powrotu do pracy z bezrobocia. Szczególnie chodzi tu o tą kategorię bezrobotnych, którzy zostali zwolnieni grupowo w wyniku likwidacji miejsc pracy w przedsiębiorstwach lub restrukturyzacji, czy też likwidacji przedsiębiorstw. W województwie zachodniopomorskim dotyczy to przede wszystkim gmin, w których przed transformacją społeczno-gospodarczą dominowało zatrudnienie w rolnictwie sektora publicznego i spółdzielczego.

Analiza struktury bezrobotnych pod względem stażu pracy (rys. 4.) ukazuje następującą zależność. W gminach o najniższym poziomie bezrobocia mały jest udział bezrobotnych o stażu pracy powyżej jednego roku. Największy zaś

Rysunek 4. Struktura bezrobotnych wg stażu pracy w 2001 roku w wyodrębnionych grupach gmin pod względem poziomu bezrobocia

Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Bezrobocie w woj. zachodniopomorskim w 2001 r.", US w Szczecinie.

jest udział bezrobotnych poniżej jednego roku. Wiąże się to ze wspomnianą już większą mobilnością ludzi młodych, którzy częściej od ludności starszej i z większym stażem skłonni są do zmiany miejsca pracy. W grupach gmin o większym natężeniu bezrobocia wzrasta udział bezrobotnych z większym stażem. Duże bezrobocie utrudnia powrót do zatrudnienia ludności, mimo posiadanego przez nią doświadczenie zawodowego. Sprzyja natomiast bezrobociu długotrwałemu i spowolnieniu rotacji zasobów bezrobotnych.

6. Struktura bezrobotnych pod względem wykształcenia

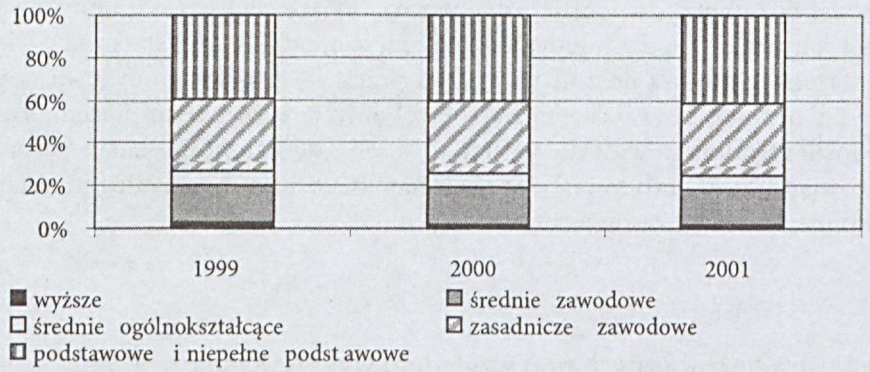
W Polsce w najtrudniejszym położeniu na rynku pracy znajdowały się osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym. Ożywienie gospodarcze w największym stopniu przyczyniło się do redukcji stóp bezrobocia w grupie znajdującej się w najkorzystniejszym położeniu, tj. z wykształceniem wyższym. Stosunkowo mało spadły stopy bezrobocia wśród osób posiadających wykształcenie średnie ogólne[10]. Różnice stóp między grupami wykształcenia pogłębiły się. Ożywienie gospodarcze skutkowało przede wszystkim wzrostem popytu na pracę wykwalifikowaną zawodowo. Relatywnie pogorszyło się natomiast położenie osób bez przygotowania zawodowego, dysponujących wykształceniem średnim ogólnym lub podstawowym

Wykształcenie jest jedną z tych cech bezrobotnych, dla których niemożliwe jest obliczenie poziomu bezrobocia rejestrowanego. Spowodowane jest to brakiem danych o wykształceniu ludności w wieku produkcyjnym. Analiza struktury bezrobotnych jest więc jedyną metodą umożliwiającą badanie prawidłowości na rynku pracy związanych z wykształceniem ludności.

Dla województwa zachodniopomorskiego poddano badaniu strukturę bezrobotnych pod względem wykształcenia w latach 1999–2001. Nie zaobserwowano dla tych lat istotnych zmian struktury (rys. 5.). Związany z analizowanym okresem wzrost bezrobocia wpływał jedynie na zmniejszanie się i tak bardzo małego udziału bezrobotnych z wyższym wykształceniem średnio o 20%.

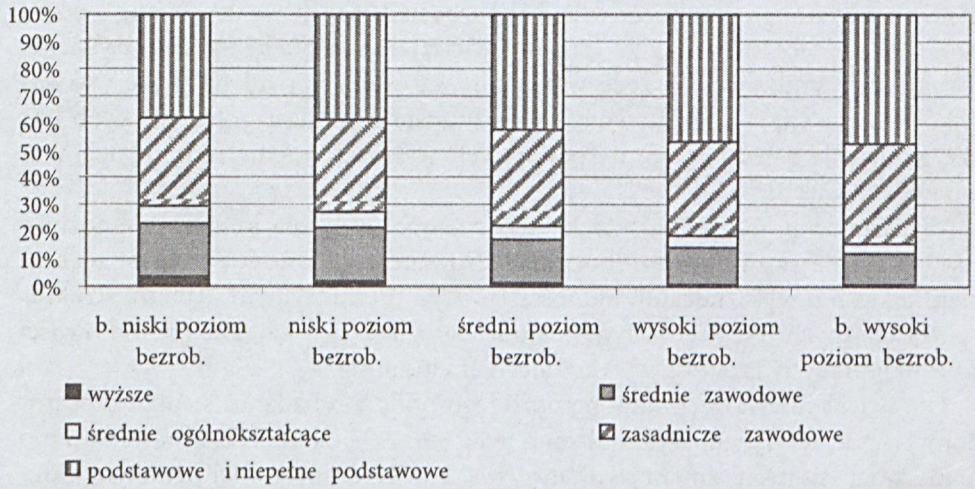
Analiza struktury bezrobotnych w woj. zachodniopomorskim pod względem wykształcenia w grupach gmin o różnym poziome bezrobocia potwierdza prawidłowość, że wzrost bezrobocia wpływa na obniżanie się udziału bezrobotnych z wyższym wykształceniem (rys. 6.). Obniża się również odsetek bezrobotnych z wykształceniem średnim zawodowym i średnim ogólnokształcącym. Wzrasta odsetek bezrobotnych z wykształceniem podstawowym i niepełnym podstawo-

[10] Zob. S. Socha, U. Sztanderska, *Strukturalne podstawy bezrobocia w Polsce*, PWN, Warszawa 2000, s. 198–199.

Rysunek 5. Struktura bezrobotnych pod względem wykształcenia

Źródło: Opracowanie własne na podstawie publikacji US w Szczecinie „Bezrobocie w woj. zachodniopomorskim " dla lat 1999–2001.

Rysunek 6. Struktura bezrobotnych wg wykształcenia w 2001 roku w wyodrębnionych grupach gmin pod względem poziomu bezrobocia

Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Bezrobocie w woj. zachodniopomorskim w 2001 r.", US w Szczecinie.

wym. Najmniejszym zmianom ulega natomiast udział bezrobotnych z wykształceniem zasadniczym zawodowym.

Wynika z tych obserwacji wniosek, iż w gminach o trudnej sytuacji na rynku pracy chroni przed bezrobociem posiadanie wyższego wykształcenia, a w mniejszym stopniu również średniego.

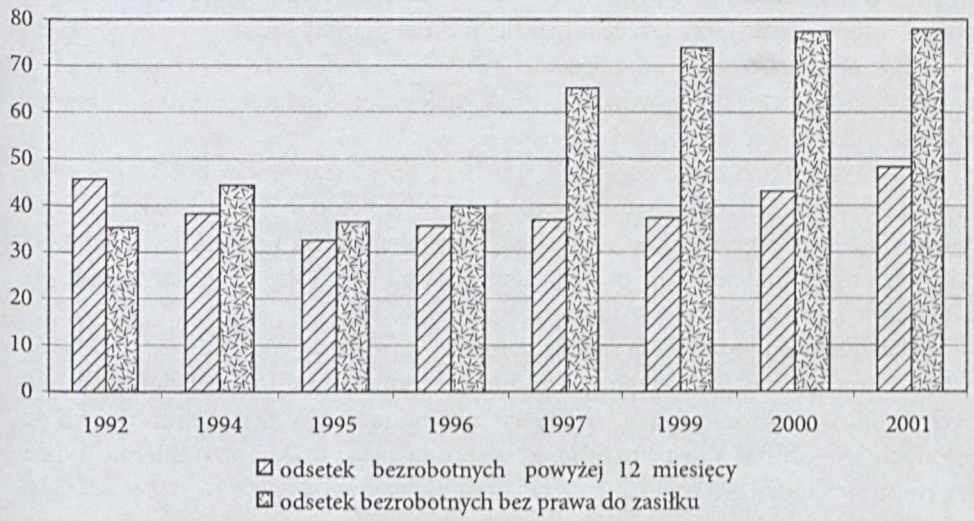
7. Bezrobocie długookresowe

Bezrobocie długookresowe jest ściśle związane z ogólnym poziomem bezrobocia. Czas pozostawania bez pracy dłuższy jest w tych gminach, w których występują większe problemy na rynku pracy. Jest również wynikiem narastania trudności z opuszczeniem bezrobocia przez osoby powyżej 44 lat i spowolnienia rotacji zasobów bezrobotnych w starszym wieku.

Dodatkowo długotrwałemu bezrobociu sprzyja niski poziom wykształcenia. W odniesieniu do grup wykształcenia można stwierdzić, że wraz z pogarszaniem się kwalifikacji i spadkiem ukierunkowania zawodowego maleje popyt na pracę i dlatego wydłuża się czas trwania bezrobocia. Długotrwałe bezrobocie przyczynia się do obniżania się kwalifikacji już posiadanych.

Istotnym problemem zbiorowości bezrobotnych jest często brak prawa do korzystania z zasiłku dla bezrobotnych, stanowiącego niejednokrotnie jedyne lub podstawowe źródło utrzymania bezrobotnego i jego rodziny. W 2001 roku bezrobotni ci stanowili średnio 77,82% ogółu bezrobotnych. Jest to rok rekordowy pod tym względem.

Analiza dynamiki bezrobocia długookresowego pozwala stwierdzić, iż odsetek bezrobotnych powyżej 12 miesięcy oraz nieposiadających prawa do zasiłku wzra-

Rysunek 7. Dynamika udziału długotrwale bezrobotnych oraz udziału bezrobotnych bez prawa do zasiłku w latach 1992–2001*

* Lata 1993, 1998 pominięto z powodu braku danych.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych uzyskanych w Urzędach Statystycznych w Gorzowie Wlkp., Koszalinie, Pile, Słupsku i Szczecinie.

sta w okresie wzrostu poziomu bezrobocia (1997–2001). Pogarszanie się sytuacji na rynku pracy przede wszystkim wpływa na obniżenie się szans wyjścia z bezrobocia.

8. Uwagi końcowe

Przeprowadzona analiza rynku pracy dla gmin obecnego województwa zachodniopomorskiego pozwoliła ukazać zmiany w ujęciu retrospektywnym począwszy od pierwszych lat transformacji społeczno-gospodarczej i porównać je ze zmianami w kraju. Zasadniczo były one podobne, zarówno w poziomie bezrobocia, jak i strukturze bezrobotnych.

Dzięki zastosowaniu wskaźnika bezrobocia rejestrowanego możliwe było dokonanie obserwacji zróżnicowania poziomu bezrobocia oraz ujawnienie zachodzących prawidłowości zarówno w strukturze populacji bezrobotnych, jak i w poziomie bezrobocia w wyodrębnionych pod względem cech społeczno-gospodarczych grupach bezrobotnych.

Przeprowadzona analiza stanowi podstawę do następujących wniosków:

– Grupa gmin o najniższym poziomie bezrobocia właściwie nie zmienia się na przestrzeni lat. Są to gminy przemysłowo-usługowe znajdujące się w pobliżu stolicy województwa oraz leżące bliżej zachodniej granicy kraju.

– Poziom bezrobocia na obszarach wiejskich województwa znacznie przekracza poziom bezrobocia w miastach. W najlepszej sytuacji na rynku pracy jest ludność mieszkająca w gminach miejskich.

– We wszystkich analizowanych latach poziom bezrobocia kobiet jest wyższy od poziomu bezrobocia mężczyzn. Udział kobiet w populacji bezrobotnych największy jest w gminach o najlepszej sytuacji na rynku pracy. Udział bezrobotnych kobiet maleje wraz ze wzrostem poziomu bezrobocia, co wynika z powiększania się bezrobocia wśród mężczyzn.

– Poziom stóp bezrobocia maleje w miarę wzrostu wieku.

– W gminach o najniższym poziomie bezrobocia mały jest udział bezrobotnych o stażu powyżej jednego roku, co wiąże się z większą mobilnością ludzi młodych. Natomiast duże bezrobocie utrudnia powrót do zatrudnienia ludności, mimo posiadanego przez nią doświadczenia zawodowego.

– Wysoki poziom bezrobocia jest związany z małym udziałem bezrobotnych z wyższym wykształceniem. Wynika to z faktu, iż w gminach o trudnej sytuacji na rynku pracy chroni przed bezrobociem posiadanie wyższego wykształcenia.

Bibliografia

Gołata E., *Terytorialne zróżnicowanie rynku pracy i bezrobocia – Polska 1995*, w: *Prace z zakresu statystyki i demografii*, red. J. Paradysz, Zeszyt Naukowy nr 251, Wyd. AE w Poznaniu, Poznań 1997.
Makać W., *Wskaźniki bezrobocia i ich przydatność diagnostyczna*, w: *Statystyka regionalna: metody i źródła zasilania informacyjnego*, red. J. Paradysz, Wyd. AE w Poznaniu, Poznań 2000.
Makać W., Urbanek-Krzysztofiak D., *Przydatność diagnostyczna różnych sposobów pomiaru bezrobocia*, w: *Bezrobocie – wyzwanie dla polskiej gospodarki*, red. E. Frątczak, Warszawa 1993.
Michna W., *Bezrobocie na wsi i możliwości jego ograniczania*, IERiGŻ, Warszawa 1999.
Nowakowska B., *Demograficzne uwarunkowania rynku pracy w województwach Polski Środkowej*, w: *Procesy demograficzne w Makroregionie Środkowym*, Uniwersytet Łódzki, Łódź 1997.
Socha M., Sztanderska U., *Strukturalne podstawy bezrobocia w Polsce*, PWN, Warszawa 2000.

Maria Sasin

Socio-demographic aspects of unemployment in the communes of Zachodnio-Pomorskie Province

Summary

The article analyses dynamics and differentiation in the level of unemployment in Zachodnio-Pomorskie province. This analysis made it possible to follow the changes which have taken place in the studied area since the socio-economic transformation began.

Four years ago a new administrative division of Poland was introduced. Due to this fact retrospective observations of the labour market within the area of the present Zachodnio-Pomorskie province were possible only thanks to the use of statistical information at the commune level. To do this, the indicator of registered unemployment was used because in the case of de-aggregation of data on registered unemployment at the commune level this indicator is the only one to characterize the intensity of unemployment. The author used statistical data on unemployment and population obtained from Statistical Offices in Szczecin, Gorzów Wlkp., Koszalin, Piła and Słupsk.

Moreover, the analysis of the dynamics and differentiation in the level of unemployment was carried out among the groups of population distinguished on the basis of socio-demographic fea-

tures. Additionally the author studied the structure of the unemployed with regard to the above-mentioned features and its link with the level of unemployment.

During the studies it was shown, among others, that the level of unemployment in the rural areas of the province considerably exceeded the level of unemployment in towns. In all the years under analysis the level of female unemployment was higher than that of male unemployment.

The share of unemployed women decreases along with the growth of unemployment intensity which is connected with the increase in the level of unemployed men. On the other hand unemployment rates decrease along with the growth of age.

A high level of unemployment is related to a small share of the unemployed university graduates. This results from the fact that in the communes with a difficult labour market a university diploma protects people against unemployment.